

BRAN (128) *part praet pass impf*

bran (56), **brany** (53), bran *a.* brany (19); bran *OpecŻyw, KrowObr, RejWiz, RejZwierc* (2), *BudBib, WujNT*; brany *GlabGad, SienLek, CzechRozm, SkarJedn, Oczko* (2), *Phil, GrabowSet, LatHar*; bran : brany *FalZioł* (6 : 5), *GroicPorz* (1 : 1), *UstPraw* (6 : 2), *BielKron* (2 : 1), *Mącz* (6 : 4), *ModrzBaz* (1 : 2), *SarnStat* (27 : 29).

W odmianie złożonej bran-; *w odmianie niezłożonej brân-* (37), bran- (13); brân- *OpecŻyw, GroicPorz, KrowObr, RejWiz, BielKron* (2), *Mącz* (6), *RejZwierc* (2), *BudBib, ModrzBaz, WujNT*; brân-: bran- *UstPraw* (5 : 1), *SarnStat* (15 : 12).

sg m N brân (11), brany (4); (*attrib*) brany (3); (*praed*) brân (11), brany (1) *SkarJedn*. \diamond *f N* (*praed*) branâ (15), brana (14), bran(a) (5); -â *Mącz* (3), *Oczko*; -a *GroicPorz, KrowObr*; -â : -a *UstPraw* (1 : 1), *SarnStat* (10 : 11). \diamond *n N* brano (29), brané (9); (*attrib*) -é (1); (*praed*) -o (29), -é (8); -o *OpecŻyw, RejWiz, UstPraw* (5), *RejZwierc* (2); -é *CzechRozm*; -o : -é *FalZioł* (2 : 2), *Mącz* (5 : 1), *SarnStat* (13 : 4); -é (4), -(e) (5). \diamond *pl N m pers* brani (13). *subst m i pl t* brané (10); -é (6), -(e) (4). *f* (*praed*) brané (8), brany (1); -é *Oczko, SarnStat* (6); -é : -y *FalZioł* (1 : 1); -é (7), -(e) (1). *n* brané (6), brany (1); (*attrib*) -(e) (1). (*praed*) brané (5), brany (1); -é *GroicPorz, SarnStat* (3); -é : -y *FalZioł* (1 : 1); -é (3), -(e) (2). \diamond *A subst* bran(e) (1). \diamond *L* branych (1).

Sł stp s.v. brać, Cn brak, Linde XVI w. (dwa z tych samych przykładów) – XVII w.

1. *Chwytny; kładziony, wchłaniany* (3) :

brany czym: vřty brany dym/ podnofi iâ [macicę] ku gorze. *FalZioł* III 29c.

brany w co: fama para onego korzenia w vřta brana/ czyni vlżenie ciężkiego oddychania *FalZioł* I 110a.

Wyrażenie: »na zęby bran« = *obmawiany:* przeczżebych miał być ztâkiem vniżeniem/ álbo wzgârdzon/ álbo ná zęby bran? *BudBib* c3v.

2. *Używany, zażywany, spożywany* (38) : nie tego dnia ma być brano to lekarzřtwo kiedy ieřt febra/ ale kiedy ieey niemařz. *FalZioł* III 15d, I 58a, 144b, V 73v, 91, 97v (8); Wino prawi pod miarâ brane ořtrzi rozum. *GlabGad* G8; Drobne pieniâdze máiâ być brâne dzyewięć zá pułgrofâ *UstPraw* E3; *SienLek* 87v; *Oczko* 21; iř to řłowko gdy ludzkim řpofobem bywa brâne/ á nie ták iâko go piřmo vřywa: [...] tedy wlařnie temu przyczřtâne bywa *CzechRozm* 60v; Monétâ Koronna áby byřâ brânâ/ á fařzywa brâkowâna *SarnStat* 512, 17, 351, 352, 373 [2 r.], 410 [2 r.] (10).

brany ku czemu (2): [wino] ku wiele vřytecznym rzeczâm dowcipnym miřterřtwem moře być brane *FalZioł* I 156b, I 142a.

bran(y) (w)miasto czego (11): CZelidonia [...] ieřt dwoiaka więcřza y mnieyřza á wřzakofř iedna wmiařto drugiey moře być brana *FalZioł* I 30b; Metonymia, Przekřřczenie/ [...] gdy řćklenicâ bywa brâna miařto piwâ które w niey yeřt. *Mącz* 219c; Stomachus [...] bywa teř brano miařto řâmega řořâdkâ/ brzuchâ. *Aliquando accipitur*, Miâřto gniewu niechući y przikrořci. *Mącz* 420a, 246a, 263a, 291b, 312b, 436b (10).

bran na co: *WujNT* 398 cf »bran na przykřad«.

brany za co: Iucha z Kapłona za lekarzřtwo brana/ řywoth odmięcřza *FalZioł* IV 19d.

Wyrażenie: »bran na przykład«: Ten przywilej Apostołki nie ma być bran ná przykład innych páłterzow obierania. *WujNT* 398.

3. *Wzywany, powoływany* (8) :

brany dla czego: dla robót tych tegodniowych niech będą bráni ci/ którzy w domiéch albo komorách naiemnych mieszkáią *SarnStat* 920.

bran(y) na co (7): Vítawił też áby nie był bran ná kápłánki ftan ktoryby miał wdowę żonę/ albo dwie żenie przed tym. *BielKron* 158, 158; którzy y iáko ná Biskupstwa y Dośtoieństwa máią byđ bráni *SarnStat* 179, 178, 196, 199, 922.

4. *Zabierany, usuwany; zrywany, czerpany* (10) : Nalepiey ieft aby thy zioła byli ku wodcze brany poki na nich rofa iefth *FalZioł* II 2b; áby wodá czyfta była brána *Oczko* 26; *SarnStat* 338 [3 r.].

brany z czego, skąd (5): z kaźdey żyły dopuścić krwi idz (krom głowney) ftey miernie ma być krew brana *FalZioł* V 67v; *ComCrac* 16; Dźiatki niewinne/ ledwo oglądáne/ Ná świat przyięte/ zás włkok z światá bráne *GrabowSet* P2; *SarnStat* 182, 214.

5. *Odbierany, odejmowany; wydzierany, kradziony, konfiskowany* (53) : A z owym theż ná gáłż gdyż mu zákazano/ Aby nigdy cudzego nic nie było brano. *RejWiz* 95v; *SarnStat* 963, 1226.

bran komu (5): zágradzáiac łzczodrobliwą rękę pánom swoim/ iż nikomu nie ma być nic dano/ á *mille modis* może być brano/ gdyby przyšlo ná łákomego páná. *RejZwierc* 194v, 235b; Máiętność iedno právem zwyciężonému ma byđ brána. *SarnStat* 894 *marg*, 280, 988.

Wyrażenie: »gwałtem, gwałtownie bran(y)« (3): *BielKron* 150; Ná gościncách nie ma bydz nic gwałtem brano. *SarnStat* 1235, 705.

Szeregi »brany albo zatrzymany« (3): máiętności kupieckie nie máią byđ bráne albo zátrzymáne. [*non debent occupari nec detineri JanStat* 851] *SarnStat* 1074, 1100, 1113.

a. *Pobierany* (38) : gdy by winá niebyła braná/ powaźność y wtciwość Sądu nišczáłyby. *GroicPorz* c4; O Dáni przez Poborce branych *UstPraw* G2, E2; Czynłzé y Dochody którėkolwiek/ które [...] przez Vrządniki były bráne y tymże Vrządnikóm Ziemłskim áby były płáconé. *SarnStat* 947, 186, 187, 312, 353 [2 r.], 913 (9).

bran(y) od czego, od kogo (15): Też od koł/ mišek/ kopániek/ y im rowne ma być targowe brano *UstPraw* Ev, Gv, H2; *ModrzBaz* 123; áby nápotym od Prokuráciiey tylko grołzé trzy były bráne. *SarnStat* 570, 185, 277, 398, 513, 676 (11).

brany u kogo: y iuż od tego czáfu Perefudy żadné bráne/ y wyciągáne v nich nie máią byđ czáfy wiecznémi. *SarnStat* 860.

bran z kogo, z czego, skąd (8): iż z ogrodow/ z rol/ y z łzołtyftwá/ z pułtych/ dań niema być brána okrom czopowego. *UstPraw* Gv, G2; pod winą wielką królewfką: która zwykła byđ brána w kaźdych ziemiách z tych/ którzy nie łą połfułzni Mándatów. *SarnStat* 285, 187, 608, 914, 921, 1240.

bran(y) za co (4): *UstPraw* F2v; *ModrzBaz* 123; áby zá ták znaćzną łzkodę láfu ciáźa miála byđ brána *SarnStat* 669, 353.

brany na kim: Iż zá tym právem ná nich [*winy i peresudy*] bráne/ áni wyciągáne nie były. *SarnStat* 860.

Szereg: »brany i (ani) wyciągany; nie wyciągany ani brany« (3 : 1): Cło y Skład/ który Niderloge zową [...] niech nie będzie wyciągane od Kupców y obywatelów królestwa Polkiego ani brane *SarnStat* 1122, 353, 860 [2 r.].

6. Otrzymywany, uzyskiwany, nabywany, kupowany (16) : którykolwiek Rok bywa bran o więtżą rzecz/ bywa ostateczny zwłoki. *SarnStat* 768, 373.

bran(y) od kogo (2): ono wefelé/ które od łamého boga bywa brano *OpecŻyw* 187; *GroicPorz* h2.

brany z czego, skąd (2): Bo z takich nikczemnych á płonnych postaw/ bywają brane znaki/ ábo wczciwości ábo wzgárdy *ModrzBaz* 56v, 96v.

a. Zawierany (1) : Slub z infżą/ ábo infzym/ brany zá żywotá pierwżey ślubney/ ábo także pierwżego ślubnego. *LatHar* 116.

a. Przyjmowany (9) : w pierwżym kościele/ tá świętość była braná od wiernych pod dwiema ofobomá. *KrowObr* 206; *SkarJedn* 346; takowe podarki nie mają być brane/ ktore práwu á zdrowiu Rzeczypospolitey szkodzą. *Phil* I3.

brany do czego (5): áby tylko Niemcy do przereczonych kłafztorów byli bráni *SarnStat* 207, 178, 179, 180, 922.

brany za kogo: Volones, Niewolnicy, którzy [...] zá miefzczány byli bráni. *Mącz* 506c.

Synonimy: **1.** *dotykany, imany, kładziony, wsadzany*; **2.** *używany*; **3.** *obierany, wzywany*; **4.** *odejmowany, wybierany*; **5.** *kradziony, odbierany, odejmowany, wydzieran*; **a.** *pobierany, wybierany, wyciągany*; **6.** *dostawany, kupowany, nabywany*; **a.** *przyjmowany*.

Cf **BRAC**